

Онищенко Світлана Володимирівна

*д.е.н., професор кафедри фінансів і банківської справи
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка, м. Полтава, Україна*

Глушко Аліна Дмитрівна

*доцент, к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка, м. Полтава, Україна*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

***Ключові слова:** ринкове саморегулювання, державна регуляторна політика, фінансова глобалізація, регуляторний процес, державні та ринкові регулятори, ринок, національна економіка.*

***Keywords:** market self-regulation, state regulatory policy, financial globalization, regulatory process, state and market regulators, market, national economy.*

Фінансова глобалізація поглиблюється останнім часом в Україні й докорінно змінює інституційне середовище, загострює зрушення в національних фінансових системах, підвищує їх нестабільність та здійснює дуальний вплив, який і посилює, і породжує асиметрію в розвитку суспільного простору та вносить системні зміни регуляторів економічного розвитку.

Фінансова глобалізація – це складний, інтегрований та об'єктивний процес, що є результатом поглиблених фінансових зв'язків країн, лібералізації цін, міжнародних інвестиційних і фінансових потоків, створення й поширення глобальних транснаціональних фінансових груп, які можуть як позитивно, так і негативно впливати на розвиток фінансових систем країн [4].

Проблема наукового обґрунтування співвідношення ринкового саморегулювання та державного регулювання як основних елементів господарського механізму в умовах фінансової глобалізації не втрачає своєї актуальності. В умовах глобалізації та відкритості національної економіки необхідність оптимізації ринкового та державного впливів обумовлена потребою забезпечення конкурентоспроможності країни на світових ринках, підвищення стійкості народного господарства України до коливань зовнішньоекономічної кон'юнктури.

З моменту виникнення такого соціального утворення, як держава питанню природи регуляторних процесів у національній економіці присвячували свої праці видатні філософи й науковці. При цьому під регуляторним процесом правомірно розуміти процес регулювання економічного розвитку країни, що передбачає використання державних та/або ринкових регуляторів. Перші ідеї з'ясування природи регуляторних процесів, зокрема ролі держави в господарському житті суспільства, пов'язані з іменами античних філософів Платона й Арістотеля. В їх роботах (трактатах Платона «Держава» і «Закони», Арістотеля – «Політика», «Економіка») велика увага приділяється економіці як умінню ефективно управляти господарством та мистецтву адміністративного

управління – важливої складової держави, що забезпечить зростання добробуту суспільства.

З початку становлення політичної економії як науки представники економічних шкіл по-різному підходили до трактування природи регуляторних процесів в економіці. В економічній науці сформувалися два протилежних підходи до участі держави в регулюванні економічних процесів – класична й кейнсіанська теорії та їх сучасні інтерпретації – неокласична (монетаристська), неокейнсіанська й теорія неокласичного синтезу. Таким чином, на методологічному рівні регуляторні процеси в національній економіці доцільно досліджувати з точки зору теоретичних концепцій, до яких, перш за все, слід віднести класичну й кейнсіанську теорії.

Центральною ідеєю представників класичної (фундаменталістської) концепції, зокрема У. Петті, П. Буагільбера, Ф. Кене, А.-Р. Тюрго, А. Сміта, Д. Рікардо, є положення про те, що ринкова економічна система – самодостатня система, яка здатна автоматично досягти повного обсягу виробництва та повної зайнятості ресурсів. Тобто ринкова економіка здатна забезпечувати стабільність власного розвитку, якщо держава не втручається в економічний кругообіг. А повне й ефективне використання ресурсів та їх раціональний розподіл забезпечується через механізм гнучкості цін.

Таким чином, згідно з класичною концепцією головним регулятором економічного розвитку є ринковий механізм, який потребує якнайбільшої свободи. Держава ж виконує класичний набір функцій, що забезпечує умови для нормального функціонування ринку та проявлення дії економічних законів. До таких функцій відносяться: запровадження системи нормативних актів, що регламентують та регулюють діяльність суб'єктів ринку; забезпечення національної економіки центральними грошима; розгляд майнових конфліктів та захист прав власності; збір податків, за рахунок яких утримується апарат державного управління, оборона тощо [1].

На відміну від традиційної класичної теорії, англійський економіст Джон Мейнард Кейнс обґрунтував об'єктивну необхідність і практичне значення державного втручання в розвиток соціально-економічних процесів. Основоположник кейнсіанства стверджував, що рівноваги в економічній системі неможливо досягти через механізм вільної конкуренції, рухливості капіталу тощо, оскільки рівновага є рідкісним випадком в економіці. Розширення ж функцій держави, на думку Дж. М. Кейнса, необхідне для боротьби зі зростанням безробіття, кризами, для раціонального використання трудових ресурсів [2, С. 47]. Кейнсіанська теорія – це аналіз взаємодії та взаємозв'язків різних агрегованих економічних категорій і величин, дослідження того, як невідповідність між ними впливає на стан економіки, а також у яких межах і якими методами державного втручання можна досягти узгодження між цими категоріями та величинами з метою постійного економічного розвитку [3, С. 6].

На різних історичних етапах основу регуляторних процесів в економіці країн складала або політика вільного нерегульованого ринку, або політика постійного державного регуляторного втручання в ринкові відносини.

Основним законом, який діє в умовах політики постійного державного регуляторного втручання в ринкові відносини, є закон максимізації капіталовкладень, тобто збільшення не результатів суспільного виробництва, а його витрат. Механізм дії цього закону полягає в тому, що оскільки рушієм суспільного виробництва є адміністративний державний апарат, то закономірним виступає максимізація адміністративних витрат. В таких умовах органами державної влади може порушуватися логіка економічного інтересу і економічної доцільності, яка визначається критерієм вигідності й економії ресурсів.

Теоретичною і практичною альтернативою політики постійного державного регуляторного втручання в ринкові відносини у світовій практиці державного регулювання виступила політика «нерегульованої економіки», яка передбачала максимальну мінімізацію економічної влади держави. З одного боку, політика «вільної економіки», тобто державного невтручання в ринкові процеси, поклала початок стрімкому розвитку індустріалізації виробництва. З іншого, гранична мінімізація регулюючих функцій держави та надмірне покладання на ринкове саморегулювання, яке в ряду випадків неспроможне оптимально і справедливо врегулювати всі соціально-економічні процеси, призвела до суттєвого обмеження економічної свободи суб'єктів господарювання. Адже необмежена регуляторними нормативними рамками свобода ринкових відносин, як правило, може використовуватися їхніми суб'єктами насамперед для зміни ринкових правил на свою користь, оскільки свобода – це не лише свобода економічного вибору і конкуренції, а й свобода монополії [5, с. 48-62].

Процес диференціації ринків сьогодні охоплює не лише глобальні корпорації, його учасниками стають держави та регіони, що має низку негативних наслідків. Так, відомі економісти наголошують, що домінування глобальних виробничо-збутових ланцюжків у міжнародному виробництві й торгівлі спонукає уряди країн, які розвиваються, надавати транснаціональним компаніям (ТНК) податкові та інші пільги для залучення іноземних інвестицій і отримання доступу до глобальних ринків [6]. Водночас між цими країнами розпочинається запекла боротьба до повного розорення конкурента, що втілюється в надання іноземним інвесторам дедалі більших податкових стимулів. Проте останні не відіграють визначальної ролі під час вибору ТНК місця розміщення свого виробництва. У результаті уряди, як правило, просто втрачають значні податкові надходження.

На сьогодні проявляються нові тенденції впливу процесів фінансової глобалізації, які зумовлюються зростанням обсягів міжнародного руху капіталу на світових ринках, посилення конкуренції між фінансовими центрами.

Наявність та вплив ризиків і загроз в Україні виявляються у зниженні конкурентоспроможності національної економіки, про що свідчать результати досліджень міжнародних рейтингових агенцій (рис.1).

	2017	2018	
 Індекс глобалізації	45 місце	49 місце	↓
 Рівень свободи економіки	166 місце	150 місце	↑
 Індекс глобальної конкурентоспроможності	85 місце	81 місце	
 Рівень сприйняття корупції	131 місце	130 місце	↑
 Рейтинг відкритості бюджетів	54 місце	39 місце	

Рис. 1. Місце України в міжнародних рейтингах у 2017-2018 рр.

Наслідки впливу фінансової глобалізації залежать від рівня розвитку і стабільності національних економічних систем та визначають її подальше поглиблення та масштабність охоплення. Економічна система України демонструє неготовність до викликів глобалізації, вразливість до кризових явищ і накопичення численних внутрішніх дисбалансів.

Методологічний зміст дослідження свідчить, глобалізація істотно впливає на сучасний розвиток світової економіки, а ринкові регулятори не є універсальним механізмом управління регуляторними процесами в національній економіці. Існує цілий ряд проблем, які належать до неспроможностей ринку і які неможливо вирішити лише внаслідок дії ринкових інструментів. Неспроможності ринку означають ситуації, коли обмежені суспільні ресурси використовуються не в найбільш ефективний спосіб.

З огляду на вищезазначене, глобалізаційними процесами охоплено майже всі сфери суспільного буття. Проте найістотнішою ознакою глобалізації є фінансова, яка втілюється в русі капіталу, у становленні та розвитку світового фінансового ринку та фінансової системи, яка переросла національні кордони, тому основу регуляторних процесів у країні мають становити ринкові регулятори та економічно обґрунтована державна регуляторна політика. Адже їх оптимальне поєднання дозволить забезпечити високий рівень розвитку та конкурентоспроможності національної економіки в умовах посилення глобалізації сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Ейсмонт В.С. Сучасна парадигма державного регулювання економіки та її сфер / В.С. Ейсмонт // Наукові праці МАУП. – Київ, 2010. – Вип. 2 (25). – С. 34-43.
2. Мочерний С.В. Основи економічної теорії: Навч. посіб. / С.В. Мочерний, О.А. Устенко. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 504 с. (Альма-матер).

3. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. / Д.М. Стеченко. – [3-тє вид., випр.]. – К.: Знання, 2006. – 262 с.

4. Онищенко С. В. Фінансова глобалізація як складний інтегрований об'єктивний процес / Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал // Чернігів. нац.технол. ун-т. – Чернігів : Чернігів. нац. технол. ун-т, 2016. – № 4 (8). – С. 126-135.

5. Регуляторна політика: Нові можливості. / За ред. К. Ляпіної, Д. Ляпіна і Я. Демченкова. – Київ.: Інститут конкурентного суспільства; 2004. – 170 с.

6. Обзор мирового экономического и социального положения, 2015 г. Переоснащение мирового развития. [Електронний ресурс]. – Нью-Йорк: ООН, 2015. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/development/surveys/docs/wess2015.pdf>.